

ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО, АРХІВОЗНАВСТВО

УДК 930.25+004.9

Філіпова Людмила Яківна,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри інформаційно-документних систем
Харківської державної академії культури
mailto:flyak@ukr.netflyak@ukr.net

**ЦИФРОВІ АРХІВИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ:
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ ТА ЗМІСТОВНИЙ АСПЕКТ**

Мета роботи: аналіз розвитку цифрових архівів у сучасному інформаційному суспільстві; визначення поняття «цифровий архів» у термінологічному та змістовному аспекті; порівняльна характеристика з терміном «електронний архів». **Методологія** дослідження полягає в застосуванні загальнонаукових та спеціальних методів пізнання, зокрема, автор використовував порівняльний, термінологічний, хронологічний та інші методи дослідження, серед яких особливе місце посідає оглядово-аналітичний моніторинг публікацій. **Наукова новизна** роботи полягає в тому, що здійснено порівняльний аналіз понять «цифровий» та «електронний» архів за термінологічним та змістовним аспектами на основі наукових та методичних положень фахівців з архівознавства та з інших наук, що надало можливість узагальнити та конкретизувати специфіку цифрового архіву. **Висновки.** У результаті проведеного дослідження виявлено, що поняття «цифровий архів» і «електронний архів» мають різницю на змістовному рівні. «Цифровий архів» містить цифрові джерела архівів (фотозображення, звукозаписи, кінофільми, ноти, ілюстрації тощо), тобто оцифровані архівні матеріали, які відскановані, розпізнані та відповідають усім умовам оцифрування документів. В електронних архівах збирають електронні колекції, які охоплюють як оцифровані документи, так і решту електронних документів, які вже були створені за допомогою комп'ютерної техніки та інформаційно-комунікаційних технологій.

Ключові слова: цифровий архів, цифрові архівні джерела, електронний архів, інформаційне суспільство, Україна.

Філіппова Людмила Яковлевна,
доктор педагогических наук, профессор,
заведующий кафедрой информационно-документных систем
Харьковской государственной академии культуры

**ЦИФРОВЫЕ АРХИВЫ В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ:
ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКИЙ И СОДЕРЖАТЕЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ**

Цель работы: анализ развития цифровых архивов в современном информационном обществе; определение понятия «цифровой архив» в терминологическом и содержательном аспекте; сравнительная характеристика с термином «электронный архив». **Методология** исследования заключается в применении общенаучных и специальных методов познания, в частности, автор использовал сравнительный, терминологический, хронологический и другие методы исследования, среди которых особое место занимает обзорно-аналитический мониторинг публикаций. **Научная новизна** работы заключается в том, что проведен сравнительный анализ понятий «цифровой» и «электронный» архив в терминологическом и содержательном аспекте, на основе научных и методических положений специалистов в области архивоведения и других наук, что позволило обобщить и конкретизировать специфику цифрового архива. **Выводы.** В результате проведенного исследования выявлено, что понятия «цифровой архив» и «электронный архив» имеют отличия в содержательном аспекте. «Циф-

ровой архив» включает цифровые источники архивов (фотоизображения, звукозаписи, кинофильмы, ноты, иллюстрации и т.д.), то есть оцифрованные архивные материалы, которые отсканированы, распознаны и соответствуют всем условиям оцифровки документов. В электронных архивах собирают электронные коллекции, которые охватывают как оцифрованные документы, так и все другие электронные документы, которые уже были созданы с помощью компьютерной техники и информационно-коммуникационных технологий.

Ключевые слова: цифровой архив, цифровые архивные источники, электронный архив, информационное общество, Украина.

Philipova Lyudmila

doctor of pedagogical sciences, professor

Head of the Department of Information and Documentation Systems

Kharkiv State Academy of Culture

DIGITAL ARCHIVES IN THE MODERN SOCIETY: TERMINOLOGICAL AND CONTENT ASPECTS

Purpose of Article. The purpose of the article is to analyze the development of digital archives in the modern information society; to identify the definition of the term «digital archive» in the terminological and informative aspect; to carry out the comparative analysis of characteristics with the term «electronic archive». **The methodology** of the research is to apply general scientific and special methods of cognition, in particular, authorized comparative, terminological, chronological and other methods of research, among which a special place is a review and analytical monitoring of publications. **Scientific novelty** of the work is that a comparative analysis of the concepts of «digital» and «electronic» archives in the terminological and substantive aspect, on the basis of scientific and methodological provisions of specialists in the field of archival studies and other sciences has been carried out, which allowed to generalize and specify the digital archive. **Conclusions.** As a result of the research, it was revealed that the notion of «digital archive» and «electronic archive» have differences in the content aspect. The digital archive includes digital archive sources (still images, sound recordings, movies, notes, illustrations, etc.), that is, digitized archival materials that are scanned, recognized and consistent with all the conditions for digitizing documents. Electronic archives collect electronic collections that cover both digitized documents and all other electronic documents that have already been created as electronic («born-digital») records, using computer technology and information and communication technologies.

Key words: digital archive, digital archival sources, electronic archive, information society, Ukraine.

Сучасні виклики інформаційного суспільства та міжнародних інформаційно-технологічних досягнень спонукають до використання у публікаціях та окремих професійних колах дещо незвичних термінів, пов'язаних з «цифрою», наприклад, «цифрова економіка», «цифрова ера», «цифрова бібліотека», «цифровий архів» тощо.

Такі терміни з'являються поряд із вже існуючими сталими поняттями, близькими за назвою, що викликає певні запитання щодо їхньої синонімічності або несинонімічності? Наприклад, такі як «цифровий архів» і «електронний архів». Спробуємо з'ясувати, які відмінності існують між ними? І якщо вони є, то в чому проявляються: тільки в назвах? або й у змісті? На такі запитання шукаємо відповіді у публікаціях: профільних і непрофільних;

українсько-, російсько- та англійських – за окресленою темою.

Мета дослідження – визначити поняття «цифровий архів» у термінологічному та змістовному аспекті; окреслити подібні та відмінні риси з терміном «електронний архів».

Передусім звернемося до наукових публікацій та нормативних документів з архівознавства, у яких йдеться про електронні архіви, які розпочали створювати ще у 1990 р. у зв'язку з накопичення документів та інформаційних ресурсів з «цифровими носіями». Підкреслюється, що в Україні процес зберігання цифрової спадщини було розпочато прийняттям низки нормативно-правових документів (2003 р.), у яких закріплені поняття «електронні документи», «електронний докумен-

тообіг», «електронні інформаційні ресурси», «електронний цифровий підпис»[3]. У 2007 р. було створено Центральний державний електронний архів України (ЦДЕА України).

Тобто в цих документах присутні поряд з «електронним архівом» (електронними: документами, документообігом, ресурсами) такі поняття, як «цифрові носії», «цифрова спадщина», «цифрові матеріали», типи «цифрових даних» (текстові документи, електронні таблиці, графічні, мультимедіа, бази даних). Дається визначення «електронного архіву» як інформаційної системи, що приймає, зберігає та надає користувачам та державним архівам доступ до архівних документів в електронному вигляді (профільні документи) тривалого або постійного термінів зберігання. «Електронний архів» займається розробкою порядку прийняття на зберігання наступних профільних документів: електронний документ, який захищено електронним цифровим підписом, та електронні інформаційні ресурси, до яких відносять бази даних і веб-сайти [3].

У публікаціях за останні роки все частіше звертається увага на термін «цифровий архів», зокрема, знаходимо посилання на «Національний цифровий архів» (НАС)¹, що є проектом Польщі, розпочатим 2008 року на базі діючого Архіву механічної документації. Завданням НАС є системний збір, обробка, оцифрування і оприлюднення історичних фотозображень, звукозаписів і кінофільмів, які є частиною державних архівних колекцій. Ці архівні ресурси викладено у вільному доступі на веб-сайті <http://www.nac.gov.pl> [8].

«Цифровий архів» розглядається у статті В. Бондаренко на прикладі проекту «Ірмос», а також наводяться назви інших цифрових архівів: фотоархів Інституту Історії Церкви Українського Католицького університету², де представлено фотографії з описом та механізмами пошуку, міжнародний показник музичних джерел RISM [1]. Щодо проекту «Ірмос», то його презентовано в Інтернеті як комп'ютерну мережеву базу даних (БД), яка вміщує матеріали музичних рукописів та стародруків, з ілюстраціями та повними нотними текстами пісень.

Така БД реалізована як систематизований архів з описом нотованих гімнографічних кодексів; це видруки або ttf-файли порівнянь хронологічних змін в кодексах чи зіставлення у межах одного (декількох) кодексів [1].

На основі розгляду цих та інших публікацій можна побачити, що деякі автори змішують визначення термінів, що аналізуються у даній статті, вживаючи їх як синоніми, проте більшість з них ставлять наголос, вживаючи термін «цифровий архів», саме на цифрових джерелах архівів (фотозображення, звукозаписи, кінофільми, ноти, ілюстрації), тобто – на оцифрованих архівні документи. Тож якщо мова йде про колекції цифрових архівів, то такі джерела мають бути відскановані і розпізнані, відповідати усім умовам оцифрування документів. Пояснення такого процесу копіювання документів знаходимо у методичних матеріалах Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства (УНДІАСД) – оцифрування (оцифрування) документів відбувається за допомогою різних видів сканерів або цифрової фотокамери. Спеціальна програма оптичного розпізнавання знаків коду перетворює оцифрований документ на текст, який можна редагувати за допомогою відповідного програмного забезпечення [2].

Тож виходячи з методичних положень, ttf-файли та інші видруки, за В. Бондаренко, до оцифрованих документів мають умовне відношення, або використані у переносному сенсі як такі, що беруть участь у процесах копіювання, каталогізації та створення електронного архіву.

Як відзначають архівісти, оцифрування (сканування) документів архівними установами як спосіб копіювання, стали масово застосовувати з початку ХХІ ст. Світова тенденція, що сьогодні активно підтримується фінансово, – це створення цифрової архівної спадщини. Багато архівних служб світу (США, Канада, Франція, Іспанія, Росія, Польща) вже оцифрували значну кількість архівних документів. Щодо України, то оцифрування документів НАФ України розглядається як стратегія забезпечення збереженості документів, за допомогою розширення доступу до них в іншому форматі [2].

За словами директора ЦДЕА України Ю. С. Ковтанюка, цифрові копії архівних документів – це електронний (цифровий) фонд користу-

¹<http://www.nac.gov.pl>; <http://www.nac.gov.pl/en/digital-archive/>

²<http://www.db.ichistory.org/>

вання документами НАФ [4]. Відзначається, що централізовані сховища для зберігання електронної інформації мають лише 4 державних архіви України; а доступ до цифрових копій архівних документів через мережу Інтернет надається переважно у формі онлайн виставок. У подальшому планується оцифрування архівних документів у таких напрямках, як: створення єдиного фонду користування; надання архівним установам програмних веб-орієнтованих інструментів для описування цифрових копій документів НАФ та інші. Тож, одним із стратегічних напрямів організації доступу до архівної інформації в Україні визначено оцифрування описів і надання до них доступу через Інтернет (Із підсумків діяльності Укрдержархіву 2015 року та пріоритетів на 2016 рік) [4] у публікаціях англomовного сегменту інтернету (через пошукову систему Yahoo) поняття «цифровий архів» (digital archives)³ майже не використовується самостійно, а перетинається або включає поняття «цифрові колекції», тобто саме цифрові архівні джерела інформації є визначальними та ключовими для такого терміну. Щодо поняття «електронний архів», то в англomовних публікаціях воно використовується як «архів з електронними документами» (electronic records archives)⁴, що й підкреслює наявність в архівах електронних колекцій, які охоплюють як оцифровані документи, так і усі інші електронні документи (electronic («born-digital») records), які вже створені за допомогою комп'ютерної техніки та інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема й засобами веб-архівування [7]. В американському суспільстві найуживанішим терміном залишається «архів», який може бути уточненим за типологічним складом архівних колекцій, за призначенням, тематичним профілем тощо.

За американським досвідом, електронні колекції архівів створюються для виконання своєї місії в епоху цифрових технологій: для захисту і збереження документів уряду, для забезпечення того, щоб люди могли знаходити, використовувати і вчитися на основі збереженої документальної спадщини; для забезпечення постійного доступу до необхідної документації щодо прав американських громадян та дій їхнього уряду [9].

Існує також й інше тлумачення поняття «електронний» щодо архівів та бібліотек, які в сучасному суспільстві активно інтегрують за умов інформаційно-технологічного прогресу; тож вони позиціонуються як інформаційно-пошукові системи, здатні взаємодіяти та обмінюватися інформацією один з одним.

Подібне трактування можна зустріти стосовно поняття «електронний архів», який розроблений для будь-якої не архівної установи.

Електронний архів документів – це система зберігання будь-якої значимої документації (бухгалтерської, кадрової, технічної і т.п.), що дозволяє значно оптимізувати і автоматизувати бізнес-процеси сучасного підприємства⁵.

Електронний архів документів – це система зберігання документів в електронному вигляді, що забезпечує надійність зберігання, конфіденційність і розмежування доступу, відстеження історії змін, зручність і швидкість пошуку. Електронний архів документів – це електронне сховище документів; прикладна програма, що має справу з управлінням документами протягом усього їх життєвого циклу. Зазвичай працює з неструктурованими документами (документи Word, електронні таблиці Excel, графічні файли та ін.).⁶

Електронний архів в контексті підприємства – це система ECM; відноситься до класу систем управління корпоративним контентом (EnterpriseContentManagement). У загальних рисах це система зберігання електронних документів, що покликані впорядкувати роботу з неструктурованою електронною інформацією підприємства: текстовими даними, мультимедіа, графікою та інш.⁷

Електронний архів, за О. Скибою, – це інформаційна система, спеціальне програмне забезпечення, призначене автоматизувати процедури управління архівною фондом документів організації відповідно до вимог державного нормативного регулювання та специфіки внутрішніх процесів компанії. Система електронного архіву повинна підтримувати таку функціональність, що відповідає вимогам до архівного діловодства: прийом на збе-

³[https:// search.yahoo.com](https://search.yahoo.com)

⁴<https://www.archives.gov/research/electronic-records>

⁵<http://www.docscan.ru/allabout/elarch.html>

⁶<https://ecm-journal.ru/docs/Ehlektronnyjj-arkhiv-dokumentov.aspx>

⁷<http://www.docscan.ru/allabout/elarch.html>

рігання і супутнє формування архівних справ, що відбувається шляхом передачі документації з інших інформаційних систем, а також оцифрування і введення в систему архівної документації; контроль документів, що зберігається як в електронному вигляді, так і на паперовому носії; зручний і швидкий пошук по номенклатурам, атрибутам і по тексту документів і справ; облік видачі оригіналів документів і справ; надання доступу до архівних матеріалів в електронному вигляді та інше[5].

Узагалі ж поняття «електронний архів» (ЕА) розглядається, виходячи з концепції безпаперової технології електронних документів, в контексті теоретико-технологічних підходів до системи електронного документообігу (СЕД). Відповідно й технології ЕА мають багато спільного з технологіями таких систем, інакше кажучи, витoki розробки технологій електронного архівування є у базових основах технологій електронного документообігу. Саме їх використовують у своїй практичній діяльності різні установи, коли розпочинають створювати електронні архіви. Комплексна автоматизація установ зазвичай організовується через інтеграцію кількох систем, кожна з яких вирішує певні завдання. Відповідно до реалізованих функцій і сфер застосування в СЕД виділяють такі напрями: системи діловодства, електронні архіви; workflow-системи (WF-системи); комплексні системи [6].

Таким чином, можна зробити певні висновки, що мають відповісти на запитання, окреслені на початку цієї статті.

Поняття «цифровий архів» і «електронний архів» у публікаціях інколи використовують як синонімічні у термінологічній площині, але ж переважна більшість авторів визначають різницю між ними на змістовному рівні.

«Електронний архів» розуміється неоднозначно:

– щодо архівних установ – як інформаційна система, що функціонально призначена для захисту, збереження, пошуку, використання, забезпечення доступу до архівних документів в електронному вигляді; та за складом архівні документи охоплюють оцифровані документи (скан- та фото-копії паперових документів) та електронні документи (створені комп'ютерними засобами);

– щодо будь-якого підприємства – як самостійна система або як складова (підсистема або модуль) системи електронного документообігу (СЕД), що має багато спільного з функціональною структурою та технологіями СЕД.

В українських нормативно-методичних матеріалах з архівознавства закріплено поняття «електронний архів», а також використовуються такі поняття, як «цифрові носії», «цифрова спадщина», «цифрові матеріали» тощо.

Термін «цифровий архів» та увага до розвитку цифрових архівів відзначається відносно недавно, згідно з міжнародною тенденцією щодо створення цифрової архівної спадщини через оцифрування архівних документів. В Україні архівні установи включають переважно паперові архівні документи, їх копії (фото-, скан-копії та інші), а також електронні документи, тобто за складом таких архівних колекцій архіви відносяться до так званих «гібридних». Виклики міжнародного інформаційного суспільства обумовлюють вибір одного із стратегічних напрямів організації доступу до архівної інформації – оцифрування архівних документів і надання до них доступу через Інтернет.

Сучасні архівні установи продовжують поширювати роботу щодо оцифрування своїх архівних колекцій з метою збереження національного надбання, приєднання до світових цифрових проєктів архівів, музеїв та бібліотек для взаємообміну інформацією, та забезпечення користувачам вільного доступу до архівних документів через сервіси інтернет-мережевого простору.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що здійснено порівняльний аналіз понять «цифровий» та «електронний» архів за термінологічним та змістовним аспектами на основі наукових та методичних положень фахівців з архівознавства та з інших наук, що надало можливість узагальнити та конкретизувати специфіку цифрового архіву.

Висновки. У результаті проведеного дослідження виявлено, що поняття «цифровий архів» і «електронний архів» мають різницю на змістовному рівні. «Цифровий архів» містить цифрові джерела архівів (фотозображення, звукозаписи, кінофільми, ноты, ілюстрації тощо), тобто оцифровані архівні матеріали, які відскановані, розпізнані та відповідають усім умовам оцифрування документів. В електро-

них архівах збирають електронні колекції, які охоплюють як оцифровані документи, так і решту електронних документів, які вже були створені за допомогою комп'ютерної техніки та інформаційно-комунікаційних технологій.

Список використаних джерел

1. Бондаренко В. Цифровий архів: переваги, можливості, планування, створення, використання (на прикладі проекту «Ірмос») / Вісник Львів. ун-ту: Серія «Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології» – 2006. Вип.1. С. 231 – 248.
2. Вплив копіювально-розмножувальної техніки на збереженість архівних документів : метод. Рекомендації / Укрдержархів, УНДІАСД, уклад.: О.Я. Гаранін, Н.М.Христова, І.В. Срібняк К.: УНДІАСД, 2012. С.12.
3. Електронний архів. URL: http://www.archives.gov.ua/Electronic/E_A.php. – Назва з екрану.
4. Ковтанюк Ю.С. Оцифрування Національного архівного фонду в цифрах: припущення та перспективи // Міжнар. наук. конф. «Бібліотека. Наука. Комунікація: формування національного інформаційного простору». Семінар «Архівна спадщина в інформаційному просторі: традиції, інновації, перспективи» 06 жовтня 2016 р., м. Київ. URL: http://tsdea.archives.gov.ua/wp-content/uploads/pages/ysk_06102016.pdf. – Назва з екрана.
5. Скиба О. Что такое электронный архив: его возможности и функции. URL: <http://www.docflow.ru/toolkits/3/detail.php?ID=26144>. – Назва з екрану.
6. Стрілець Н. О. Технології архівного збереження електронних бібліотечних ресурсів у мережевому комунікаційному просторі : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Харк. держ. акад. культури. – Х., 2013. 20 с.
7. Electronic Records at the National Archives. URL: <https://www.archives.gov/research/electronic-records>
8. Narodowe Archiwum Cyfrowe / Національний цифровий архів. – URL: <http://arceos.org.ua/?p=4278>; <http://www.nac.gov.pl>. – Назва з екрану.
9. National Archives Electronic Records Archives (ERA). URL: <https://www.archives.gov/era>. – Назва з екрана.
10. <http://www.nisc.com/factsheets/qrisms.asp>
11. <http://www.docscan.ru/allabout/elarch.html>
12. <https://ecm-journal.ru/docs/Ehlektronnyjj-arkhiv-dokumentov.aspx>

References

1. Bondarenko V. (2006). Tsifroviyarkhiv: perevagi. mozhlivosti. planuvannya. stvorenniya. vikoristannya (naprikladi proektu «Irmos») // VisnikLviv.un-tu: Seriya «Knigoznavstvo. bibliotekoznavstvstvo informatsiyni tekhnologii.» Vip.1.p. 231 – 248.
2. O.Y. Garanin. N.M.Khristova., I.V. Sribnyak (2012). Vpliv kopiyualno-rozmnozhuvalnoi tekhniki na zberezhenist arkhivnikh dokumentiv: metod. rekomendatsii.Ukrderzharkhiv. UNDIASD. uklad. K.: UNDIASD.p.12.
3. Elektronniy arkhiv. Retrieved from: http://www.archives.gov.ua/Electronic/E_A.php. – Nazvazekrana.
4. Kovtanyuk Y.S. (2006). Otsifruvannya Natsionalnogo arkhivnogo fondu v tsifrah: pripushchennya ta perspektivi. Mizhnar.nauk.konf. «Biblioteka.Nauka.Komunikatsiya: formuvannya natsionalnogo informatsiynogo prostoru». Seminar «Arkhivna spadshchina v informatsiynomu prostori: traditsii. innovatsii. perspektivi.» Kyiv. Retrieved from: http://tsdea.archives.gov.ua/wp-content/uploads/pages/ysk_06102016.pdf.
5. SkibaO. Chtotakoye elektronnyu arkhiv: ego vozmozhnosti I funktsii. – Retrieved from:: <http://www.docflow.ru/toolkits/3/detail.php?ID=26144>.
6. StriletsN. O. (2013). Tekhnologii arkhivnogo zberezheniya elektronnikh biblioteknikh resursiv u merezhevomu komunikatsiynomu prostori :avtoref. dis. ... kand. nauk iz sots. komunikatsiy : 27.00.03 / N. O. Strilets; Khark. derzh. akad. kulturi. Kh. p. 20.
7. Electronic Records at the National Archives. Retrieved from: <https://www.archives.gov/research/electronic-records>.
8. NarodoweArchiwumCyfrowe / Natsionalniytsifroviyarkhiv. – Retrieved from: <http://arceos.org.ua/?8.p=4278>; <http://www.nac.gov.pl>
9. National Archives. Electronic Records Archives (ERA). – Retrieved from: <https://www.archives.gov/era>
10. <http://www.nisc.com/factsheets/qrisms.asp>
11. Elektronnyj arxy`v dokumentov. Chto eto takoe? : Dokumentnye skanery. (2018). Retrieved from <http://www.docscan.ru/allabout/elarch.html>
12. Elektronnyj arxiv dokumentov. (2018). Retrieved from <https://ecm-journal.ru/docs/Ehlektronnyjj-arkhiv-dokumentov.aspx>